

ฐานะทางประวัติศาสตร์ของรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 ในกระบวนการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ Historical Position of the Coup d'Etat on February 23, 1991 in the Process of Thai Historical Development

พรภิรมณ์ เชียงกูล¹

Ponpirom Chiengkul

ABSTRACT

This research analyzes how the military changed and shaped the new political structure for their own benefit. This was done by replacing the 1978 constitution by the newly drafted 1991 constitution which constitutes the articles that paved the way for the maintenance of power by the military through constitutional means. The attempts of the military to maintain political power led to mass protest by the radical wing of democratic force in May 1992. Demonstrations ended in bloody suppression by the military.

The former military leader and newly - appointed Prime Minister - Major General Suchinda Kraprayoon, was forced by the popular protest to resign. This ended the military attempt to maintain political power through the parliamentary system.

Key words: military, democracy, radical

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเป็นองค์ความรู้ต่อเนื่องของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยที่ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าในกระบวนการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยนั้น มีแรงผลักดันทางประวัติศาสตร์คือการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง

เมื่อระหว่างพลังอำนาจนิยมที่นำโดยทหารและพลังประชาธิปไตยนำโดยนายทุนนักการเมือง

การรัฐประหารเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นเหตุการณ์ที่ฝ่ายอำนาจนิยมทหาร(คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ - รสช.) สามารถยึดอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มพลังประชาธิปไตยได้ งานวิจัยนี้วิเคราะห์ให้เห็นว่าคณะรชช. ได้ทำให้เกิดการ

1 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of History, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

เปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เป็นไปอย่างที่ต้องการ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ทางการเมืองของทหาร ได้แก่การยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2521 การจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญปี 2534 ที่มีเนื้อหาสาระในการสืบทอดและคงอำนาจของทหารเหนือฝ่ายพรรคการเมือง การแยกกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีศักยภาพทางการเมืองสูงคือสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจออกจากแรงงานเอกชนอื่นๆ แต่งตั้งผู้บริหารระดับสูงจากภาคธุรกิจเอกชน คือนายอานันท์ ปันยารชุนเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ดำเนินการบริหารประเทศโดยเน้นด้านเศรษฐกิจ สนับสนุนและวางกฎเกณฑ์ที่รัดกุม ยุติธรรมสำหรับการดำเนินงานธุรกิจเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น โดยมีคณะ รสช.เป็นผู้จัดการทางด้านการเมือง

ความพยายามที่จะคงอยู่ในอำนาจทางการเมืองของคณะ รสช. ทำให้คณะ รสช.ดำเนินการทางการเมืองต่าง ๆ ที่ไม่เป็นที่พอใจของประชาชน นับตั้งแต่การร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2534 ที่มีลักษณะ "หมกเม็ด" เผด็จการ การตั้งพรรคการเมืองทหารและสร้างสายสัมพันธ์มิตรทางการเมืองโดยอาศัยเงื่อนไขที่คณะ รสช. เป็นผู้สร้างขึ้น

การ "เสียดสีเพื่อชาติ" ด้วยการกลับคำของ พลเอกสุจินดา คราประยูร ที่ประกาศแต่แรกว่าจะไม่เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ท้ายที่สุดก็กลับคำเป็นนายกรัฐมนตรี สิ่งเหล่านี้นำมาสู่การลุกฮือของประชาชน เมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 ตอบโต้ความพยายามในการสืบทอดอำนาจเผด็จการทหารจากคณะ รสช. และนำมาสู่การปราบปรามของฝ่ายทหารมีผลให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายของประชาชนที่ต้องการประชาธิปไตย"แบบเปิด"จำนวนมาก ดังเหตุการณ์ที่รู้จักกันว่า"พฤษภาทมิฬ" และผู้นำ รสช. คือ พลเอกสุจินดา คราประยูร ไม่สามารถคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้ ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะ

ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงยุค รสช. คือตั้งแต่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 จนถึง พฤษภาคม 2535 ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นพัฒนาการ

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

สังคมไทยเป็นองคาพยพ (Organism) หนึ่ง ซึ่งเติบโต มีชีวิต มีพัฒนาการของมัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นสังคมไทย อันได้แก่สถาบันที่สำคัญต่างๆ เป็นเงื่อนไขกำหนดพัฒนาการนั้นๆ บางครั้งส่วนประกอบบางส่วนอาจขัดแย้งกันบางครั้งมีการประนีประนอมกัน ซึ่งส่งผลให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ดี เมื่อมองอย่างเป็นรูปธรรมก็คือสังคมไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 มีเป้าหมายที่จะพัฒนาเติบโตไปสู่ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแต่กระนั้นหนทางที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้นก็ลุ่มๆ ดอนๆ เนื่องจากในด้านหนึ่งที่พลังทางการเมืองประชาธิปไตยพยายามผลักดันให้สังคมไทยพัฒนาไปสู่เป้าหมายแต่อีกด้านหนึ่งก็ปรากฏพลังทางการเมืองของฝ่ายที่ต้องการคงอำนาจของตนคอยจู้จี้จ้องอยู่เป็นระยะ ๆ

พลังทางการเมืองประการแรก กล่าวอย่างคร่าวๆ ได้แก่ นักการเมือง ปัญญาชน นักธุรกิจซึ่งจะขอเรียกว่า พลังประชาธิปไตย พลังทางการเมืองประการหลังได้แก่ ข้าราชการประจำทหาร ซึ่งจะขอเรียกว่า พลังอำนาจนิยม นับตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา พลังอำนาจนิยมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเป็นส่วนใหญ่ นับตั้งแต่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่ 1 (2481-2487) รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่ 2 (2490-2500) รัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

(2506-2514, 2514-2516) โดยมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามประชาธิปไตยจริงๆ มาบริหารประเทศไม่ถึง 5 ปี ได้แก่ รัฐบาลพลเรือนชุดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (2488-2490) รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งช่วงปี 2517-2519)

สังคมไทยได้พัฒนาไปสู่สถานะใหม่อีกครั้ง ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นวันที่พลังประชาธิปไตย นำโดยนักศึกษา ประชาชน รวมตัวกันขับไล่รัฐบาลเผด็จการทหาร นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่ประชาชนจำนวนมากสำแดงพลังเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและขอมีส่วนร่วมในทางการเมือง คือเรียกร้องประชาธิปไตยและกระทำได้เป็นผลสำเร็จ มีผลให้ผู้นำทางทหารต้องผลจากอำนาจทางการเมืองและเปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศ ดังนั้นช่วงปีพ.ศ.2516-2519 สังคมไทยมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างสูง ประชาชนโดยทั่วไปมีสำนึกและตื่นตัวในสิทธิ เสรีภาพของตนเอง อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ แต่เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 พลังอำนาจนิยมก็กลับเข้ามามีอำนาจคืนได้สำเร็จ แม้ว่าจะมีการตั้งรัฐบาลพลเรือนโดยมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีแต่เนื้อหาของรัฐบาลชุดนี้ก็คือการสงวนอำนาจที่มีแนวโน้มแบบอำนาจนิยมและจารีตนิยม

แต่หลังการทำรัฐประหาร ตุลาคม 2520 โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์เราได้ ตระหนักว่าสังคมไทยได้พัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ พลังอำนาจนิยมต้องยอมประนีประนอมกับพลังประชาธิปไตยด้วยการยอมให้นาระบบรัฐสภามาใช้ แต่ยังสงวนอำนาจทางการเมืองบางส่วนไว้กับกลุ่มของตน ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญปี 2521 ที่ยังเปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง รวมทั้งบทเฉพาะกาลที่ให้อำนาจแก่วุฒิสภาอย่างมาก

เป็นต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2523-2531 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเรียกว่าเป็นยุคของ "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" นั้น ถือว่าเป็นการสานผลประโยชน์กันระหว่างพลัง 2 ประเภท ดังกล่าว

รัฐธรรมนูญปี 2521 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีอายุและใช้งานมามากที่สุด จนกระทั่งในช่วงปี 2531-2534 ซึ่งมีรัฐบาลที่นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น เริ่มเป็นที่เชื่อกันว่าระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา กำลังจะดำเนินไปด้วยดี ผู้นำทางทหารหลายคนก็กล่าวว่าการทำรัฐประหารกำลังเป็นสิ่งล้าสมัย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เองถึงกับลาออกจากตำแหน่งสูงสุดทางทหารคือ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบกเพื่อเข้าสู่วิถีทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา

แต่การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยฝ่ายอำนาจนิยมเป็นจุด "พลิกผัน" ที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยประการแรกคือ ผู้นำทหารได้ "กลืนคำพูด" ของตนเอง ประการที่สองคือ ทำให้พัฒนาการทางการเมืองประชาธิปไตยหยุดชะงัก ทำให้ต้องมีการพิจารณาศึกษาประเมินประวัติศาสตร์พัฒนาการเมืองไทยกันใหม่อีกครั้งหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ในทางประวัติศาสตร์จะดูแต่ปรากฏการณ์ไม่เพียงพอต้องศึกษาในเชิงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์รัฐประหาร 24 กุมภาพันธ์ 2534 ก็เช่นกันมีสาเหตุที่มาและสถานะที่ต่างจากการรัฐประหารครั้งก่อนๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ปัจจุบันอย่างวิเคราะห์จะเป็นประโยชน์สำหรับการเข้าใจเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างเป็นระบบ

เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่การศึกษาที่ผูกติดกับอดีตหรือการศึกษาอดีตเพื่ออดีต แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็

เป็นประวัติศาสตร์ที่จะมีผลต่ออนาคตด้วยเช่นกัน เพื่อให้ภาพที่ต่อเนื่องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ของผู้วิจัย ให้ทราบถึงพัฒนาการทางการเมืองของไทยจากอดีตถึงปีพ.ศ. 2534 ว่าได้ดำเนินมาอย่างไร และมีแนวโน้มอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลงานวิจัยจะทำให้สามารถมองพัฒนาการทางการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาการเมืองไทย และอาจคาดคะเนการเมืองไทยในอนาคตได้

ใช้เป็นคำรสอนในวิชาการทางสังคมศาสตร์ ทั้งประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์

ขอบเขตของการวิจัย

อธิบายความหมายของคำว่า "ฐานะทางประวัติศาสตร์" กระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์"

ศึกษาสาเหตุทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก่อนการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยเน้นประเด็นการแข่งขันทางการเมืองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทและผลงานของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งเป็นรัฐบาลที่แต่งตั้งโดยคณะรัฐประหาร ในแง่ที่ได้วางรากฐานทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในระยะสั้นหรือยาวหรือไม่ อย่างไร หรือมุ่งแต่เสรีนิยมในทางเศรษฐกิจอย่างเดียว

ศึกษาวิเคราะห์ความพยายามในการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของคณะรัฐประหาร

การตรวจเอกสาร

ไม่ปรากฏว่ามีผู้ทำวิจัยในหัวข้อนี้มาก่อน งานวิจัยที่ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางคือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเมืองไทยในยุคก่อนหน้านี้ เช่น

1. ตระกูล (2525) "ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชน และข้าราชการกับการเมืองไทย"

เป็นงานวิจัยที่ศึกษาในหัวข้อที่ใกล้เคียงกับผู้วิจัย แต่เป็นการศึกษาในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ปี 2531 คือราวปี 2516-2524 ซึ่งผู้วิจัยสามารถใช้ประโยชน์ได้จากการศึกษาในเชิงพัฒนาการ และเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจเอกชนในช่วงเวลา 2516-2524 กับช่วงเวลาที่ทำวิจัย

2. ร้อยตำรวจเอกสุคุณ (2536) "ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม 2535"

งานวิจัยชิ้นนี้ให้ประโยชน์ในแง่รายละเอียดของเหตุการณ์ แต่วิธีการและแง่มุมมีลักษณะเป็นแบบนักรัฐศาสตร์ เน้นศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งและเป็นการศึกษาเหตุการณ์แบบแยกส่วนไม่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ ขาดมิติทางประวัติศาสตร์

3. ประชา (2535) "การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย (ศึกษาเฉพาะกรณีการรัฐประหาร 23 ก.พ. 2534)" ให้ประโยชน์สำหรับงานวิจัยในแง่ของสาเหตุส่วนหนึ่งที่นำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ โดยเฉพาะในส่วนของความขัดแย้งระหว่างทหารและนักการเมืองช่วง พ.ศ.2534

4. พรภิรมณ์ (2535) "แนวคิดทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของกลุ่มผู้นำทางทหารของไทย ตั้งแต่ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึงการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534" งานวิจัยชิ้นนี้ให้ประโยชน์อย่างมากกับการทำความเข้าใจการเมืองไทยในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ 14 ตุลาคม 2516- 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยเฉพาะในส่วนที่ทหารพยายามเข้ามาบีบบทบาท "กำกับ" การเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

วิธีวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์การเมือง โดยการวิจัยด้านเอกสาร ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในการรวบรวม แยกแยะ ตีความ ตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ศึกษาพัฒนาการทางการเมืองประชาธิปไตยไทย ในแง่ของการแข่งขันเพื่อชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างพลังทางการเมือง 2 กลุ่ม คือ พลังประชาธิปไตยและพลังอำนาจนิยม และพิจารณาว่าการขึ้นมาของแต่ละกลุ่มนั้นมีผลกระทบต่อการวางรากฐานประชาธิปไตยของไทยเพียงใด

ความหมายของคำว่า "ฐานะทางประวัติศาสตร์" และ "ขบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์"

ฐานะทางประวัติศาสตร์ (Historical position) หมายถึง ตำแหน่งแห่งที่ของเหตุการณ์นั้นๆ ในกระแสการพัฒนาของประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางปรัชญาประวัติศาสตร์ที่ว่า ประวัติศาสตร์ของไทยมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและเหตุการณ์ต่างๆ มีความสัมพันธ์กันแบบสายโซ่ แม้ว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะในยุคใดๆ จะมีลักษณะเฉพาะของตนเองก็ตามแต่ก็ย่อมเป็นผลลัพธ์หรือพัฒนาการมาจากเหตุการณ์ สภาวะแวดล้อม หรือประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้หน้านั้นนั่นเอง นั่นหมายความว่า ประวัติศาสตร์เป็นตัวกำหนดประวัติศาสตร์เอง การต่อเนื่องเชื่อมโยงในลักษณะที่เป็น cause-effect relationship นี้ ทำให้ประวัติศาสตร์มีพัฒนาการต่อเนื่องดุจกระแสน้ำ

การศึกษาวิจัยเรื่อง "ฐานะทางประวัติศาสตร์" ของรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 ในกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ไทย" ก็มีนัยตามปรัชญาประวัติศาสตร์ดังกล่าวเบื้องต้นการที่ผู้วิจัยมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา และได้ทำการวิจัยเจาะลึกในช่วงเวลาและหัวข้อที่สำคัญ ๆ เช่น "การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน

2475" ขบวนการสังคมนิยมของไทย พ.ศ.2488-2526"

แนวคิดทางการเมืองของผู้นำทางทหารของไทยตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 ถึงการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534" ซึ่งวิธีการวิจัยผู้เขียนได้ใช้ปรัชญาดังกล่าวในการศึกษา ทำให้ผู้เขียนสามารถคุมองค์ความรู้ของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ 2475-2534 ซึ่งครอบคลุมเวลา 60 ปีของประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ได้อย่างเป็นรูปร่าง และเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยในหัวข้อ "ฐานะทางประวัติศาสตร์ของการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534"

การวิจัยในหัวข้อ "ฐานะทางประวัติศาสตร์" ของรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534" นอกจากจะเป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นของเหตุการณ์แล้ว ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่าการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 นั้นเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่มีมาก่อนหน้านี้อย่างไร

ผล

การรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นการแสดงให้เห็นความพยายามกลับคืนสู่อำนาจทางการเมืองของทหารภายหลังจากที่ทหารถูกลดบทบาทลงนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แม้ว่าผู้นำทางทหารคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2531 แต่ก็อยู่ในฐานะ "คนกลาง" ทำหน้าที่ถ่วงดุลยระหว่างขั้วอำนาจนิยม-ทหาร และฝ่ายประชาธิปไตย "แบบเปิด" นายทุนนักการเมือง มากกว่าการมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ยิ่งเมื่อ พลเอกเปรมติณสูลานนท์วางมือทางการเมืองด้วยการไม่ยอมรับบทบาทในฐานะ "คนกลาง" ทางการเมืองและเปิดโอกาสให้พลังประชาธิปไตยจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศกันเอง ในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในพ.ศ. 2531

ทำให้ดุลย์แห่งอำนาจเปลี่ยนมาอยู่ที่ข้าพเจ้าประชาธิปไตยแบบเปิด ความขัดแย้งระหว่าง 2 ขั้วทางการเมืองนำมาสู่ความหวาดระแวงของฝ่ายผู้นำทางทหารในขณะนั้นว่าฝ่ายนายทุนนักการเมืองต้องการทำลายภาพพจน์และฐานอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของตน จึงนำมาสู่การยึดอำนาจเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ทำให้การพัฒนาการเมืองมีลักษณะเป็นแบบทวนเข็มนาฬิกา และเข้าสู่สิ่งที่รู้จักกันในนามวงจรอุบาทว์อีกครั้งหนึ่ง

ช่วงเวลาตั้งแต่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 จนถึงพฤษภาคม 2535 ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานจะกลับเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองเหนือกลุ่มพลังประชาธิปไตยแบบเปิดอีกครั้งหนึ่ง และมีการทำลายพลังทางการเมืองที่อาจมีการรวมตัวขึ้นต่อต้านอำนาจทหาร ได้แก่ การสลายสภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสำนึกทางการเมืองสูง ด้วยการออกประกาศรสช. ฉบับที่ 54 ว่าด้วยการแยกรัฐวิสาหกิจออกจากกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ แต่เนื่องจากสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจที่พัฒนาไปอย่างมาก ทำให้ทหารไม่อาจใช้รูปแบบการปกครองแบบเบ็ดเสร็จได้ โดยเฉพาะการที่เศรษฐกิจไทยเติบโตไปในลักษณะที่ซับซ้อนและต้องการคนที่เข้าใจระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ทำให้คณะรสช. ต้องนำเอานักบริหารมืออาชีพภาคธุรกิจเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีได้แก่ นายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งมีความเหมาะสมในหลายประการ นับตั้งแต่ นายอานันท์ ปันยารชุน เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงต่างประเทศ และเป็นประธานบริษัทสหยูเนี่ยน ประธานสภาอุตสาหกรรม ทำให้ภาพพจน์ของรัฐบาลรสช. ดูน่าเชื่อถือมากขึ้นเพราะนายอานันท์เป็นที่รู้จักดีทั้งในและนอกประเทศว่าเป็นผู้มีความสามารถและซื่อสัตย์สุจริต เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลนายอานันท์และคณะ รสช. ก็ได้มีการแบ่งหน้าที่กันโดยปริยายระหว่างรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ที่มีลักษณะเป็นเทคโนแครต ให้ทำหน้าที่

เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจเท่านั้น มีการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ทางธุรกิจให้บริสุทธิ์ยุติธรรม "โปร่งใส" ในขณะที่ยังคณะรสช. ทำหน้าที่บริหารประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การขึ้นมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอานันท์ ปันยารชุน จึงเป็นการจัดการความตึงเครียดทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีส่วนสำคัญในการที่จะสร้างประชาธิปไตยทางการเมืองหรือไม่ได้สร้างความ "โปร่งใส" ที่จะเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นโอกาสให้คณะรสช. สามารถสร้างกฎเกณฑ์เพื่ออำนาจทางการเมืองของตนในรูปแบบต่างๆ ที่สำคัญคือ การเป็นผู้วางกติกาในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ให้เอื้อต่อการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของฝ่ายรสช.เอง

ประเด็นสำคัญที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2534 ได้แก่

ประเด็นแรก ประธานรสช. เป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

ประการที่สอง คือ การให้สภารสช. มีอำนาจในการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก และในรัฐธรรมนูญระบุให้วุฒิสมาชิกมีอำนาจเทียบเท่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประการที่สาม คือ การระบุว่า นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

ฝ่ายทหาร รสช. ยังสร้างฐานอำนาจทางการเมืองอีกประการหนึ่งคือ การตั้งพรรคการเมือง เพื่อรองรับการผ่องถ่ายอำนาจหลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมีนาคม 2535 เมื่อ คณะ รสช. ต้องสลายตัวไปตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ผู้นำ รสช. ได้สนับสนุนให้ตั้งพรรคการเมืองที่สนับสนุน รสช. โดยตรงได้แก่ พรรคสามัคคีธรรม ซึ่งจัดเป็นพรรคการเมืองที่มีเงินทุนสนับสนุนมาก สามารถดึงดูดนักการเมือง อดีต ส.ส. จากพรรคอื่นๆ เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกได้มาก เพราะหวังว่าจะได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล นอกจากนั้นคณะรสช. ยังใช้กรณีการยึดทรัพย์เป็นเครื่องมือในการบีบ

พรรคการเมืองบางพรรคที่มีผู้บริหารพรรคอยู่ในข่าย "ร่ำรวยผิดปกติ" ให้ลดบทบาททางการเมืองลงและส่งบุคคลใกล้ชิดคณะรัฐฯ เข้าไปแทรกแซง เช่น พรรคชาติไทย กิจสังคม เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพันธมิตรร่วมกับอีก 2 พรรคเล็กคือ ประชากรไทย ราษฎร ร่วมมือกันจัดตั้งรัฐบาลโดยเชิญพลเอกสุจินดา คราประยูรหนึ่งในผู้นำทหารในคณะรัฐฯ มาเป็นนายกรัฐมนตรีภายหลังจากที่นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นพรรคที่ได้ที่นั่งในสภาฯ มากที่สุด แต่มีความมัวหมองจากการถูกกล่าวหาจากสหรัฐอเมริกาว่าพัวพันกับการลักลอบค้ายาเสพติด และถูกห้ามเข้าประเทศสหรัฐอเมริกา

ดังนั้นเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดปูทางขึ้นโดยคณะรัฐฯ. ในอันที่จะสืบทอดอำนาจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยภายหลังการเลือกตั้งอย่างสมบูรณ์ แต่ก็ถูกต่อต้านจากฝ่ายพลังประชาธิปไตยมาโดยตลอดเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการรวมตัวกันคัดค้านรัฐธรรมนูญเป็นระยะๆ และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนกลายเป็นเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในเดือนพฤษภาคม 2535 เมื่อฝ่าย รัฐฯ. ได้ใช้หลักการแบบทหารนิยมประเมินสถานการณ์ผิดพลาด ทำให้มีการปราบปรามประชาชนผู้ต้องการประชาธิปไตยแบบเปิดอย่างรุนแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บจำนวนมาก และเพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว พลเอกสุจินดา คราประยูร จึงถูกสถานการณ์บังคับให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เท่ากับเป็นการยุติบทบาทของ รัฐฯ. และทำให้การเมืองไทยพลิกไปสู่หน้าใหม่ทางประวัติศาสตร์คือ การพัฒนาทางการเมืองอีกระดับหนึ่งที่นายทุนนักธุรกิจการเมืองปัญญาชน ที่สนับสนุนประชาธิปไตยแบบตะวันตก สามารถก้าวเข้ามามีอำนาจทางการเมือง แทนฝ่ายอำนาจนิยมอีกครั้งหนึ่งเสมือนเป็นการเริ่มต้นของกงล้อทางการเมืองใหม่ที่เป็นคุณภาพใหม่และเป็นความหวังใหม่ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า ระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือ

แบบเปิดจะพัฒนาไปในแนวทางของมัน โดยจะมีการขัดขวางจากฝ่ายทหารอีกหรือไม่ ? และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ เพื่อประชาธิปไตยแบบเปิดของประชาชนที่แม้แต่พลังทหารที่มีอาวุธยังต้องยอมจำนนและคืนอำนาจแก่ประชาชนจะเป็นบทเรียนที่เพียงพอหรือยัง

วิจารณ์

อย่างไรก็ดีการเมืองไทยแม้ช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไปแล้วก็ไม่ได้ปลอดจากเงาของการกลับคืนสู่อำนาจทางการเมืองของฝ่ายอำนาจนิยมเสียทีเดียว เงื่อนไขบางอย่างที่ฝ่ายประชาธิปไตยแบบเปิดหรือรัฐบาลชุดต่อจากพลเอกสุจินดา คราประยูร คือ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย กระทำขึ้นไม่ว่าจะเป็นความล่าช้า ความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ การคอร์รัปชันในวงรัฐบาลล้วนเป็นปัจจัยที่ทหารอาจใช้อ้างเพื่อทำรัฐประหารได้ทั้งสิ้น เนื่องจากแนวคิดทหารนิยมที่วางอยู่บนพื้นฐานที่ว่าสถาบันทหารเป็นองค์กรเดียวที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและเป็นองค์กรที่ถือว่าตนเองมีความรักชาติแต่ผู้เดียว ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเป็นเช่นนั้น หากฝ่ายประชาธิปไตยแบบเปิดไม่ช่วยกันสร้างสรรค์หาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็จะทำให้เกิดช่องโหว่ที่ถูกใช้เป็นข้ออ้างได้ตลอดเวลา และการเมืองไทยก็จะหันไปสู่วงจรอุบาทว์อีกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เอกสารอ้างอิง

- ตระกูล มีชัย. 2525. *ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชา เทพเกษตรกุล. 2535. *การแทรกแซงทางการเมือง*

เมืองของทหารไทย (ศึกษาเฉพาะกรณีการ
รัฐประหาร 23 ก.พ. 2534. กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์
ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์.

พรภิรมณ์ เชียงกุล. 2535. แนวคิดทางการเมืองใน
ระบบประชาธิปไตยของกลุ่มผู้นำทางทหารของ
ไทยตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึงการ
รัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534. กรุงเทพฯ:
รายงานผลการวิจัยประจำปี 2536 สถาบันวิจัย

และพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศิริ ผาสุก. 2535. ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนัก
พิมพ์ดวงเดียว.

สุคุณ พรหมายน. รตอ. 2536 ความขัดแย้งและความ
รุนแรงทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์
ทางการเมืองในเดือน พฤษภาคม 2535 กรุงเทพฯ:
วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์การ
ปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.